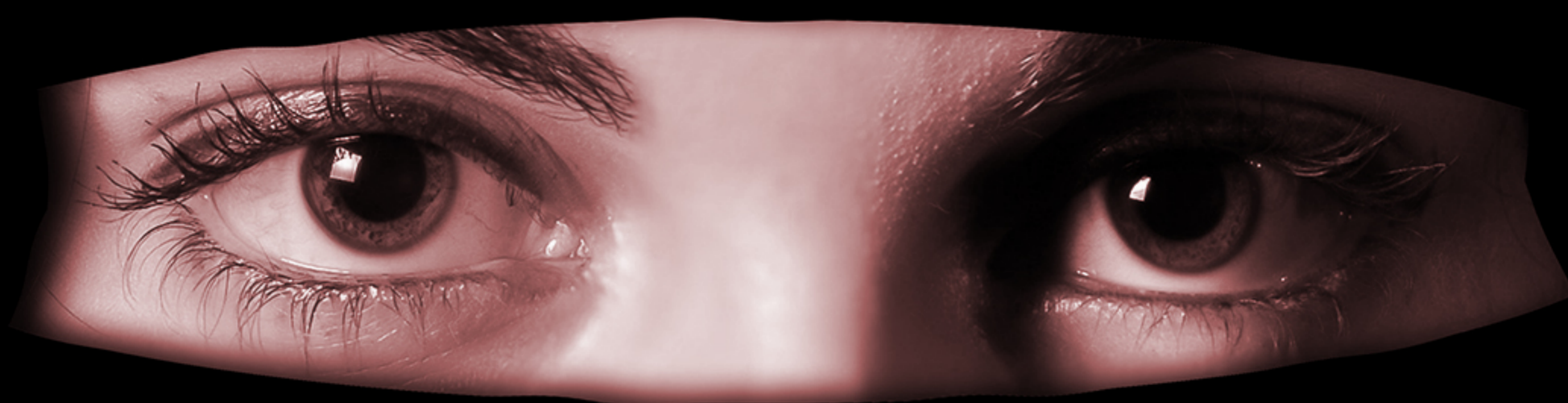

JÁN OLAF

H R A

POKRAČUJE

PODREZÁVANIE AFGANSKÝCH CHRTOV

Hra pokračuje

(Podrezávanie afganských chrtov)

Ján Olaf

Obsah

Úvod

Aslam

Said

Armáda

Učilište

Šér Izmail

Princ Dáúd a kráľ Záhír

Iní Záhirovcí

Ja, Dáúd

Kásim

Helmánd

Kariéra

Univerzita

Babrák

Záchranca

Nizar

Sovieti

Američania

Nejaký Zubov

Mier na afganský spôsob

Vysvetlivky k niektorým výrazom

Úvod

Afganskí predstavitelia sa roky pokúšali o nebezpečnú hru v štýle Vy pomáhajte a my sa budeme prizerať a posudzovať, kto prispieva lepšie a viac. K tomu sa potom prikloníme. Ale zajtra môže byť všetko inak.

Avšak ten, kto „pomáha“, nečiní tak preto, že obdivuje udatných mužov krajiny a krásne oči afganských žien. Niečo za to chce. Keď to nedostane, udrie. Ako Sovieti v roku 1979 alebo Američania v roku 2001.

Hra pokračuje. Ale Afganci v nej v skutočnosti boli vždy iba pešiakmi. O ťahoch rozhodovali v minulosti Briti a Rusi, neskôr USA a ZSSR, od začiatku 21. storočia predovšetkým Američania a islamskí fundamentalisti. Sú tu i ďalší hráči, napríklad Pakistan a Irán. V konečnom dôsledku trpí ten, na koho šachovnici, teda území sa hrá – Afganci.

Táto kniha je fikciou. Situácie a rozhovory nemajú popisovať realitu. Udalosti a osoby známe z histórie sú spracované beletristicky. Čo sa týka ostatných osôb, akákoľvek podobnosť alebo zhoda so skutočnými ľuďmi je náhodná a neúmyselná. Text neprešiel jazykovou ani redakčnou úpravou. Za prípadne chyby sa autor ospravedlňuje.

Aslam

Aslam Nabi je vyslovene mužný typ. Vysoký a štíhly, husté čierne vlasy, výrazné obočie, pevná, trochu dopredu vyčnievajúca dolná čeľusť. Pod nosom bohatierske fúzy a pokožka na tvári i po oholení počerná, akoby oceľová.

Má asi dvadsať rokov. Asi preto, že nevie, kedy presne sa narodil. Ale keďže to ne jeden dotazník vyžadoval, uvádza, že na svet prišiel roku 1324, čo podľa kalendára neveriacich značí rok 1945. Vtedy v Európe končila druhá svetová vojna, ale koho v jeho rodných končinách to zaujímalo.

Na Aslamovi je všetko dlhé: ruky a prsty na nich, nohy, trup, krk. Zdá sa, že na tele nemá ani gram prebytočného tuku. Má zaujímavý pružný krok, a i keď ide pomaly, akoby sa neprestajne odrážal k skoku. Je skúpy na slovo, ale k ľuďom sa správa zdvorilo, ukláňa sa, pravú ruku si pritom kladie na srdce. Inak však negestikuluje, pri rozhovoroch zväčša počúva, ak prehovorí, tak len krátko a úsečne.

Najviac o Aslamovi hovoria jeho oči, studené ako ľadová voda, hovoria jedni. Nemilosrdné ako oči útočiacej šelmy, charakterizujú ich iní. Jeho zrak je pátravý a súčasne číhajúci. Kto si? Neverím ti. Mňa nedostaneš. Som pripravený. Ak aj tvár naznačuje úsmev, oči ju nenasledujú. Vďaka nim pôsobí Nabi takmer vždy zamračené, ako človek, ktorý si drží odstup, má sa na pozore. Celkový dojem pripomína najväčšieho afganského dravca, leoparda. Krásny, ale aký nebezpečný.

Tí, čo videli nejaký film o Afganistane alebo nebodaj krajinu aj navštívili, by povedali typický Paštun. Ale kto je prosím typický Paštun? O etnickom zložení krajiny existujú celé knihy, veď v nej žije vyše tridsať národností, ktoré hovoria asi päťdesiatimi jazykmi. Paštuni sú medzi nimi najpočetnejší a podľa Aslamovho presvedčenia sú to jediní skutoční Afganci. Ostatní nech sa pekne vrátia tam, odkiaľ prišli.

Paštuni majú kmeňové zväzy, z ktorých sa pokladajú za najdôležitejšie Durániovci a Ghilzajovci. Zväzy sa delia na kmene, pod ktorými sú klany, ktoré sa ďalej rozčleňujú do rodov a tie na rodiny. Aslam patrí do zväzu Ghilzajovcov, konkrétnejšie k Turanom a pri ešte bližšom členení k Hotakom. Preto nemá rád Durániovcov. Spomedzi nich predovšetkým Barakzajov. Veď z nich pochádzal emir Abdur Rahmán Chán, ktorý súhlasil s hanebnou Durandovou líniou. Tá roku 1893 vytýčila hranicu medzi Afganistanom a vtedajšou Britskou Indiou. Hranicu, ktorá rozdelila jeho národ a ktorú žiaden Paštun nikdy uznať nemôže a nesmie. Zradný emir v mene posilnenia svojej vlády a za podpory Britov potlačoval práva Paštunov. Preto sa proti nemu Ghilzajovci slávne vzbúrili. Barakzajovci však vládnu

Afganistanu dodnes, keď sa podľa datovania káfirov píše rok 1965. Je načase, aby Durániovcov vystriedali pri moci Ghilzajovci. Ostatne, je ich v krajine podstatne viac. Ale, aby bol Aslam úprimný, proti sebe nebojovali tradične len tieto dva zväzy. Protivníkmi môžu byť a často sú príslušníci rovnakého kmeňa či rodu. Zájmy sa totiž menia, spojenectvá uzatvárajú a porušujú. Raz si s niekým nepriateľ, inokedy stojíte na rovnakej strane.

Dôležité je, z akej rodiny pochádzaš, aké postavenie mali a majú tvoji najbližší príbuzní. To vôbec nie je v rozpore s tým, že všetci dospelí Paštuni sú si rovní. Na džirge, teda kmeňovom zhromaždení, má každý z nich len jeden hlas. Samozrejme, že existujú ľudia, ktorých slovo viac zaváži, sú rodiny, z ktorých pochádzajú emirovia, cháni, mirovia či malikovia a starostovia. Ale slaboch, z hoc ako slávneho rodu je, sa nepresadí.

Paštunváci je uznávaným kódexom cti. Patrí k nemu napríklad pomsta, právo azylu, pohostinnosť, obrana vlastného územia. Cudzinec si ochráni svoj život a majetok len tak, keď si zabezpečí ochranu toho kmeňa, teda jeho náčelníka, na území ktorého sa pohybuje.

Ale Nabi si nepamätá, že by v čase, keď bol dieťa, k nim zavítal nejaký cudzí človek. Čo by u nich hľadal, ako by sa do ich končín dostal? Príslušníci susedných rodov by ho chytili dávno predtým. Ako by si zabezpečil ochranu? Nejakým listinami? Smiešne, koho zaujímal akýsi papier, kto ho dokázal prečítať? Dnes sú pasy a víza, ale Aslam neverí, žeby sa i teraz cudzinec k nim odvážil na základe toho, že máva akýmsi preukazom. Predtým vraj existovali farmony, teda povolenia na vstup do Afganistanu, ktoré vydával práve vládnucci emir a jeho ľudia. Možno je to pravda, ale aj taký farmon si mohol použiť iba cez všeobecne uznávaný prechod smerom dovnútra krajiny. Akým bol už kedysi a stále je Chajbarský priesmyk. Keď si nim prešiel, neznamenalo to však, že tvoje problémy sa skončili. Koľko len bolo po ceste lupičov, ktorí striehli na svoju korisť. Jasné, že cestovatelia, či už kupci, prepravcovia alebo iní pútnici mali ozbrojenú stráž, ale útočníci boli veľmi často silnejší. Okrem toho oni tu boli doma, poznali terén, vedeli, kde je najlepšie zaútočiť. Často na mieste činu nezostali po karaváne nijaké stopy. Našli sa až neskôr na bazároch, kde sa korisť z lupu rozpredávala. Beda ti, ak si bol káfir, to často znamenalo tvoj koniec. A vôbec nie vždy rýchly, teda, že ti jednoducho odrezali hlavu. Oveľa horšiu smrť znamenalo hodenie do jamy, kde ťa zožrali ploštice alebo kliešte. Veru tak, bolo ti treba terigať sa k nám?

Ozaj, ten Chajbar. Nabiho rod sa neživí lúpežami, ale poľnohospodárstvom. Inak by to bolo, keby žili napríklad pri nejakej dôležitej ceste, kadiaľ prechádzali karavány. Boli by hlúpi, aby sa vzdali lupu, ktorý sa im priam ponúkal. Ako Afridovia, ktorí strážili Chajbarský priesmyk. Dávali pozor, ale z času na čas sa zo strážcov menili na lúpežníkov.

Načo však ísť ďaleko do minulosti? Aslam si dobre pamätá príhodu zo svojej nedávnej cesty v Heráte. Práve šiel okolo hotela, keď tam dorazil autobus. Nič zvláštne, do mesta zavíta predsa mnoho zahraničných návštevníkov. No títo boli oblečení akosi čudne: všetci iba v spodnej bielizni. Mávali rukami, kričali, plakali. Nabi vyrozumel, že ich po ceste zastavili a okradli o všetko: šatstvo, topánky, peniaze, fotoaparáty. V duchu sa smial: čo sa rozčulujete a sťažujete si? Budte radi, že vám nechali aspoň tú bielizeň. To zrejme preto, že autobus bol plný starcov a starien. Kto by bol zvedavý na ich telá? Neuvedomujete si, že vás mohli pokojne podrezať? A čo by sa stalo? Nič. Ste v Afganistane, moji milí. Vaši krajanovia, ktorí tu boli týždeň pred vami, si nemôžu krajinu vynachváliť. Zastavili sa s autobusom po ceste v karaván-saraji, niekde jej hovoria čajchóna, teda čajovňa, kde sa zvyčajne nielen napiješ čaju, ale aj sa naješ a vyspíš. Akí tam boli zdvorilí a úslužní ľudia. Všetci sa usmievali, nalievali im, ponúkali jedlo. A za všetko to chceli len pár drobných. Skvelí, pohostinní ľudia sú tí Afganci.

Ak sa Nabiho rod neživí lúpežami, neznamená to, žeby nebol pripravený bojovať za svoje práva, že nôž a pušku nemajú jeho členovia vždy po ruke. Keď je to v záujme rodu, pripoja sa k ostatným a do boja sa vydá celý kmeň.

Niet nezávislejšieho, čestnejšieho a bojovnejšieho človeka ako Paštun. Pravda, podľa kritérií Paštunváci a nie nejakých princípov bezvercov, ktorými jeho národ môže iba pohrdáť. Čím vyššie ideš do kopcov, tým viac pociťuješ, že si medzi svojimi. Beda tým, čo medzi Paštunov prídu ako nepozvaní, nevítaní hostia.

Koľko len nepráv sa o nich popíše. Emira Amánulláha kedysi vo svete chválili ako človeka, ktorý chce v Afganistane pokrok. Súčasne však tvrdili, že je despota, vierolomný, podvodný, vrtkavý. Jeho vláda vraj spočíva na intrigách, úkladoch a vraždách. Všetko to je pravda a platí to aj o ďalších paštúnskych vládcoch. Hlupáci nechápu, že pravý Paštun je prírodný človek. A aká je príroda? Raz láskavá a prívetivá, krásna, inokedy drsná, nemilosrdná, vražedná. Mení svoju tvár ako sa jej zapáči, veď ona je vládkyňou. Kto v nej chce žiť, musí sa prispôbiť, inak zahynie. Paštun je na svojom území kráľom. Pre niekoho zlým a nemilosrdným, pre iného dobrým a láskavým. Len od neho závisí, ako sa bude správať.

Terajší kráľ Záhír je súčasne náčelníkom kmeňového zväzu Durániovcov. Ak s nim nebudú súhlasiť, vzbúria sa. Ostatne, či Záhirov otec Nádir nevyhlásil pri svojom nástupe, že nebude kráľom, ale sluhom kmeňov a vlasti?

Vážení muži v Aslamovej osade nikdy nehovorili o Paštunoch. Spomínali rod, inokedy kmeň alebo zväz. To podľa situácie, aký útvar bol v danej chvíli rozhodujúci preto, aby dobre zastúpil ich záujmy. Preto sa menia spojenectvá, priatelia aj nepriatelia. Ak Paštun hovorí o Kábule, tak hromží na Tadžikov, ktorí tam vládnu. Kábul má povinnosti voči kmeňom, ale naopak to tak nie je. Aby však nedošlo k omylu: Paštuni uznávajú význam hlavného mesta a tam sídliaceho kráľa pre existenciu krajiny, pre zachovanie svojho spôsobu života. Vláda im platí, rešpektuje ich tradície a oni sa jej odmeňujú tým, že sa nebúria. Večné povstania by ostatne nikam nevedli, len by uľahčili úsilie Britov, Rusov či Peržanov uchmatnúť si kus z toho, čo náleží Paštunom.

Dnešný Aslam je vzdelaný človek. O náboženstvách sa učil v škole, dokáže vymenovať tie najväčšie. Ale islam si nikdy nestotožňuje iba s náboženstvom alebo vierou. Islam je predsa spôsob života. Vlastne naopak: to ako Paštuni po stáročia žili je islam. Ako sa správajú voči sebe a cudzím, ako jedia, bývajú, pracujú, berú si manželky, vychovávajú deti. Preto sa islam jeho rodu môže odlišovať od islamu susedov. Majú predsa rozdielne zvyky. Náboženské pokyny sú súčasne predpismi ich života a naopak. Rody sa niekedy nenávidia, bojujú proti sebe, ale zoči-voči nepriateľovi sa dokážu spojiť, brániť sa i udrieť. Veľký boj proti vonkajšiemu protivníkovi vnáša vlastne mier a jednotu medzi Paštunov, mierové časy sa naopak vyznačujú vzájomnými súbojmi.

Vernosť k tradíciám a zvykom neznamená, že osobné záujmy neexistujú. Kdeže, opak je pravdou. Keby si taký chán mal vybrať medzi svojou vládou a tým, čo je najlepšie pre jeho ľudí, rozhodne sa pre svoju moc. Ostatne, tá mu náleží, ide o jeho právo. Záujem kmeňa? Ten sa musí podriaďovať jemu, on je predsa pánom, on rozhoduje, o jeho prospech sa predovšetkým jedná. To, čo je dobré pre neho, musí dobré aj pre jeho ľudí. Nie naopak! Jeho nepriatelia sú aj nepriateľmi príslušníkov kmeňa. Že Paštun klame svojim momentálnym dobrodincom, ktorí mu pomáhajú a platia mu? No a? Ved' nejde o našincov. Čo na nich záleží. Prvoradý a vlastne jedine dôležitý je jeho záujem. Spoločnosť? Platí napríklad pre územie kmeňa, pre tento deň, či hodinu, pre túto akciu.

Nabi ako dieťa netušil, ako žijú ľudia v susednej osade, nikdy v nej nebol. Matka ani kamaráti o nej nehovorili a otec sa o takých záležitostiach s nedospelými nebavil. Možno mali so susedmi vzájomné spory, azda aj s inými rodmi. Ale spoločná základňa existovala. Ved' inak by sa zástupcovia rodov nemohli stretávať na džirge, navzdory vzájomným vojnám a častej neznášanlivosti dohodnúť sa na spoločných krokoch. Napríklad, keď sa cítili byť ohrození emirovými opatreniami. Spoločný nepriateľ ich dokázal zjednotiť. Ako vo vojnách

proti Angličanom. Vždy bojovali za svoju nezávislosť, teda za právo byť pánmi na svojom území, sami si riadiť svoje záležitosti, žiť si po svojom.

Aslam nedokáže odpovedať na otázku, či všetky ich zvyky sú v súlade s koránom. Každý sa odvoláva na islam. Ale ten je všade taký, ako ho vykladá miestny mulla. Nijaký náčelník, ak má dosť rozumu, sa nepostaví proti učiteľovi náboženstva. Náčelník rozhoduje, mulla však vedie jeho slová, radí mu, vlastne mu dáva návod, ako má postupovať. To, čo povie mulla je správne, lebo ide o jediného miestneho a hodnoverného vykladača islamu, teda zákona. Vládca, ktorý sa tým neriadi, padne. Tak ako kedysi Amánulláh. Zmeny v krajine sú potrebné a dejú sa. No nesmú ohroziť islam. Na druhej strane múdri mullovia usmerňujú záležitosti z pozadia, nechcú byť priamo vládcami. Tými sú malikovia, cháni, emirovia. Preto sa Nabi pochybovačne díva na islamské politické hnutia, v čele ktorých stojí nejaký duchovný vodca ako pír, ulam, imam, či maulavi. Je správne, že v prípade, keď je islam ohrozený, dvíhajú duchovní svoj hlas, varujú, burcujú. Ale priamo do politiky, do vlády, na trón nepatria. U nich v osade bol vždy starosta starostom a mulla mullom. Nikdy si nevymenili úlohy, z mullu sa nestal starosta a naopak.

Malý Aslam bol na svoju rodinu právom hrdý. Jeho otec Rasúl bol starosta, teda šéf obce, najrešpektovanejší muž v osade, v ktorej žili, i v širokom okolí. Mal hlavné slovo na zhromaždeniach, ostatní ho počúvali, dali na jeho názor. Návštevníci sa u nich doma striedali jeden za druhým. Otec každého z nich vypočul, napil sa s ním čaju, oznámil mu svoje stanovisko, s ktorým dotýčný aj súhlasil. Rodina nepatrila k boháčom, pravda, neboli ani chudobní. Vlastnili kus zeme, mali prenajatý ovocný sad, pyšní boli na svoje stádo oviec. Ale každý z nich musel tvrdo pracovať, o úrode sa rozhoduje každý rok znovu, rovnako tak je potrebné predať ovce, za prenájom sadu platia veľké peniaze. Zďaleka nie každý rok sa vydarí, v prípade mimoriadneho sucha je zle-nedobre, ovce kapú, na poli ani v sade sa neurodí.

Aslam si otca pamätal len ako starca. Podľa čoho poznal, že je starý? Je to jednoduché, podľa zubov predsa. Ak ich máš málo a ešte k tomu ťa bolia, si starec. Aspoň u nich je to tak. Od starších bratov sa chlapec dozvedel, že otec sa už prvý raz ženil neskoro. Trvalo, kým rodina nazhromaždila dostatok prostriedkov, aby si mohol kúpiť nevestu. Syn starostu, ktorý túto hodnosť mal zdediť po otcovi, si predsa nemohol priviesť nevestu, pôvod ktorej by nezodpovedal jeho postaveniu. S touto ženou mal otec štyroch synov a niekoľko dcér. O desať rokov si kúpil druhú ženu, Aslamovu matku Gul Minu. Tá porodila ešte dcéru, ktorú nazvali Ariana.

Aslamovo postavenie nebolo ľahké. V domácnosti rozkazovala prvá žena a tá uprednostňovala svojich synov. Najmladšiemu sa ušlo mnoho ústrkov, nejedno zaucho alebo kopanec. Rýchlo sa naučil vzdychať, plakať alebo bedákať len smerom do seba, dovnútra, navonok sa prejavovať ako chlap. Keď bol o niečo väčší, zdôveril sa najstaršiemu z bratov a trpko to oľutoval. Bolo to vtedy, keď sa dozvedel, prečo sa otec tak neskoro oženil. Ja nebudem mať nikdy nevestu, zúfal si. Veď som medzi bratmi až piaty v poradí, nezískam dosť majetku nato, aby som si kúpil primeranú ženu. Brat to k obveseleniu ostatných rozpovedal v širokom rodinnom kruhu. Náš ženáč, dlho sa mu ešte smiali.

Čo však zlomí nejakého Tadžika, nikdy nedostane Ghilzaja z dobrej krvi a rodiny. Ak bol Aslam v práve, postavil sa aj staršiemu bratovi. Veď prácu si vykonal, nikto mu nemohol nič vyčítať, zaslúžil si jedlo, strechu nad hlavou i úctu. Boli bitky, podliatiny aj krv. Voči ostatným však súrodenci držali spolu, starší vychovávali mladších. Aslam sa naučil zachádzať s nožom a palicou, presne strieľať zo starej pušky, ktorá si pamätala ešte dávnu britsko-afganskú vojnu.

Skutočným výcvikom odvahy sa pre neho stalo stráženie oviec. Tie by za letného slnka v údolí nevydržali, a tak predtým ako nastali horúčavy, hnali zvieratá vyššie do hôr. Bratia, psy a množstvo oviec. Aslam bol spočiatku len na oštaru, viac zavadzal ako pomáhal, ale postupne sa priučal tomu, čo bude zrejme jeho hlavné zamestnanie. Presuny cez deň, stráženie v noci. Pušku mal len najstarší brat, mladší nože a palice. Spánok, pri ktorom máš jedno oko neprestajne pootvorené. Ostatne, veľmi často ich otvoríš obe, lebo psy sa rozštekajú, a ty sa rozbehneš smerom, ktorí ti udávajú: vlky. Ak je jeden alebo dva, psy si s nimi poradia. Sú väčší ako šelmy, mocní a dobre živení, útočník je rád, keď sa mu podarí zmiznúť so zdravou kožou. Horšie je, keď stádo napadne celá svorka. To palice a nože pracujú naplno, psy sa trhajú s vlkami, obeť sú na oboch stranách. Teda medzi vlkami, ovcami a psami. Aj starostovi synovia si však z bojov odniesli nejednu jazvu, niekedy i popáleninu, keď nešikovne hodené poleno zasiahlo nielen vlka, ale aj niektorého z obrancov. Najhoršie však bolo, keď ich napadli lúpežníci. Tí, ak narazili na odpor, strieľali. Nešlo im o jednu alebo dve ovce, ale o celé stádo. Ohňa sa nebáli, naopak pomáhal im v orientácii. Preto ho pri takomto útoku bratia vždy okamžite zhasli. Potme sa potichu rozdelili, každý mal svoje miesto, vedeli navzájom, kto kde číha. Strelbu obstarával najstarší, ostatní čakali s pripravenými nožmi a palicami. Vždy sa dokázali ubrániť. Okrem jednej výnimky, keď ich napadla nezvykle početná skupina. Bolo to v období mimoriadneho sucha, ovca bola vzácna a o to zúrivejší boj sa strhol. Jedného z bratov, druhého najstaršieho, ktorý sa volal Núr,

útočníci zabili. Obrancovia mali však šťastie, že neďaleko od nich pásala svoje ovce spriaznená rodina. Jej členovia im prišli na pomoc a lúpežníkov spoločne zahnali.

Núr bol otcovým obľúbencom a ten za ním dlho smútil. Okamžite sa konala trestná výprava. Aslam sa jej nemohol zúčastniť, ale najstarší brat mu povedal, čo sa udialo. Lúpežníkov rýchlo dohonili, veď ustupovali pomaly, v rýchlejšom pochode im bránili ovce. Slová neboli potrebné. Členovia bandy odhodili zbrane, sklonili hlavy. Boli si vedomí svojej viny, prijali trest, nikto neprosil o život. Všetkých ich zhodili zo skaly do priepasti. Pri lete dolu vypadali ako handrové hračky, smial sa brat.

Ako malý Aslam často rozmýšľal o tom, prečo Alah stvoril zimu. Množstvo snehu, priesmyky, údolia i cesty zasypané, nikam sa nedostaneš. A ten strašný chlad, ktorý preniká všade. Drevo je vzácné a je ho málo, trus odkladaný na zimu sa rýchlo miňa. Teplo uniká cez hlinené steny domu i cez ľahkú strechu. Ešteže v noci sa môžeš pritúliť k súrodencom alebo k ovci.

Pýtal sa nato mullu, ale ten mu odpovedal, že nám neprislúcha hodnotiť to, čo stvoril Boh. Aslam sa bránil: on sa predsa len pýta. Mulla sa vzápätí usmial a vysvetlil mu, že príroda si potrebuje odpočinúť od ľudí a zvierat, nabráť sily pred ďalším horkým letom. Sneh prináša vodu, chráni rastliny pred mrazom, poskytuje skrýšu zvieratám. Ale ako škodí, pomyslel si chlapec. Keď je vody zo snehu priveľa a malý potok povedľa dediny sa zmení na obrovskú rieku, ktorá strháva a ničí všetko, čo jej príde do cesty. Ak sa zobudíš na strašný hukot, najlepšie je nepremýšľať o čo ide, ale rýchlo utekať do kopcov. Našťastie ich domov voda nikdy nezhltila, lebo otec ho múdro postavil vysoko až pod hornými terasami. Ale tí, čo prišli neskôr a domy mali nižšie, neraz o ne prišli, pričom pri pokusoch o záchranu majetku stratili aj životy. Nebezpečné mohli byť lavíny. Ich dom síce chránila hrádza z kamienia, ale otec sa i tak starostlivo díval do kopcov a niekedy rozhodol, aby sa všetci aj s dobytkom presťahovali k susedom. Hrozivá hradba snehu vo veľkej väčšine prípadov minula osadu. Niekedy však zasypalo novšie chalupy, ktoré už mali horšiu polohu, a tie zmizli, akoby ani nikdy neboli.

Zima bolo jediné obdobie, keď Aslam spolu s bratmi chodil do školy. Bola u mullu, kde sa v malej miestnosti tiesnili všetci chlapci bez ohľadu na vek. Učili sa naspamäť úryvky z koránu, aj to arabsky, teda v reči, ktorej nerozumeli. Ale to nebolo podstatné, moslim nemá čo rozumovať nad koránom, on sa ním má riadiť.

Aslam mal šťastie. Otec rozhodol, že v zime to bude on, kto má pomáhať mullovi. Svätý muž chodil čoraz ťažšie, celou váhou sa opieral o dlhú palicu. Bez chlapcovej opory by

sa určite pokľzol a pri páde nebudaj zranil. Chlapec ho pridržiaval, keď mulla sedel na bobku a vykonával potrebu. Všetelijako pritom vzdychal, krútil sa, zanechával za sebou krvavú stopu. Nič mi už neslúži, bedákal. Aslamovou úlohou bolo mullu nielen sprevádzať, ale aj chodiť po domoch a vyberať pre neho potravu a trus na ohrev. Zakúril mu a ohrial jedlo.

Mulla bol veľmi vzdelaný človek, tvrdil, že spamäti dokáže odrecitovať celý korán. Ako už dospelý Nabi vedel, že to nebola pravda, dokonca zistil, že mulla si niektoré pasáže zo svätej knihy podľa potreby vymýšľal či ich dopĺňal. Takmer každú odpoveď sprevádzal starý citátom z koránu. Ľudia si ju mlčky vypočuli, poklonili sa a poďakovali. Podľa pokynu aj postupovali, veď prišli preto, že si nevedeli rady.

Dnes je Aslamovi jasné, že mulla bol podľa kritérií bezvercov pologramotný, sotva vedel čítať a písať. Ani listiny obyvateľom osady nezhotovoval, nato sa chodilo až celkom dole do mesta, kde ľudia diktovali svoje žiadosti pisárom. Odpovede však vylúštil, aj keď poniektorí potichu reptali, že s chybami. Zistili to pri ďalšom kole handrkovania sa s úradmi. Nahlas samozrejme nikto nič nepovedal, kto to kedy slýchal, aby človek kritizoval mullu.

Bol Aslam bystrejší ako jeho súrodenci alebo ostatní chlapci v osade? Pri pohľade späť musí uznať, že zrejme nie, ale hlúpejší rozhodne tiež nie. Mal dobrú pamäť a mulla ho chválil, ako dokáže recitovať verše. Jeho výhodou bolo, že bol s duchovným častejšie ako ostatní, mohol ho sledovať, ako si láme hlavu nad listinami. Keď mal starček dobrú náladu, prezradil mu, čo ktoré písmeno znamená a chlapec sám vypozeroval ako sa píše. A tak sa postupne naučil v paščine čítať a písať. Nechválil sa tým, niekto by si mohol pomyslieť, že chce byť múdrejší ako otec. Navonok vedel len to, čo sa naučili aj ostatní chlapci.

Mulla si Aslama obľúbil nie pre jeho úsilie učiť sa, ale pre ochotu a dobré služby, ktoré mu poskytoval. Na konci jednej dlhej zimy si pozval Rasúla k sebe a navrhol mu, aby poslal syna do školy, v ktorej sa bude učiť za duchovného. Pre rodinu to bola veľká a neslýchaná česť, ale otec váhal. Predovšetkým preto, že chlapec bol mocný a zdravý, čoskoro zastane toľko práce ako dospelý muž. Škola je ďaleko v údolí, čo znamená, že Aslam sa tam bude musieť odsťahovať. Doma už nepomôže a rodina ho vlastne navždy stratí. Na druhej strane tá pocta, mulla z rodiny Nabi, ich vážnosť podstatne stúpne.

Prináša ale vzdelanie aj šťastie? Cíti sa Aslam lepšie ako jeho bratia, ktorí nikdy neboli nielen v Kábule, ale ani v hlavnom meste ich provincie, nedokážu čítať a písať, o svete, ktorý je za hranicami hôr nič nevedia a ani vedieť nechcú? Pravý Paštun predsa neopúšťa svoje obydlie a kraj, pevne dodržiava tradície, pohrda bláznami, ktorí sa ženú za majetkom a inakším životom. Veď on sám rodákov, čo žijú v mestách, za Paštunov nepokladá. Obliekajú

sa do šiat, aké sa nosia v Európe či Amerike, mnohokrát ovládajú lepšie darjčinu ako paščinu, kraju predkov sa niekedy úplne odcudzili. On sa stále označuje za Paštuna, ale dívajú sa naň tak aj ostatní, napríklad jeho bratia? Pri veľmi zriedkavých návštevách doma sa síce oblieka ako oni, usiluje sa aj rovnako správať, ale vždy ho prezradí slovo alebo postup, ktoré nadobudol tam kdesi v cudzom svete, ktorý do toho ich nepatrí. Vedia, že Aslam nosí vojenskú uniformu, oblečenie také cudzie pre Paštuna. Bradu nemá, nechty sú čudné, nechlapské, vidieť, že si odvykol od práce.

A on sám? Raduje sa, že je doma, s každým sa srdečne zvíta, na nikoho nezabudol s darom. Ale nemôže si nevšimnúť, že sa na neho pozerajú tak, že už medzi nich nepatrí, je iný. Vyberie sa spolu s bratmi a ovcami tam hore, ako za minulých časov, ale zisťuje, že hoci vojak, umenie spať s jedným otvoreným okom stratil, že pri útoku vlkov sa zobúda ako posledný, keď by prinajlepšom pre jednu z oviec už bolo neskoro. Bratia to vidia, nič síce nepovedia, ale medzi ním a nimi je hrádza. Samozrejme, keby bolo zle, keby rodine hrozilo nebezpečenstvo, ponáhľal by sa na pomoc. Držia všetci spolu tak, ako to prikazuje zákon, ich každodenné životy sa však oddelili, uberajú sa rozličnými smermi.

Po niekoľkých dňoch jeho nadšenie z domova upadá, chýba mu kábulský byt, kasárne, vojenské kamarátstva, uniforma, v ktorej tak dobre vyzerá. Teší sa spať, takmer rovnako ako sa radoval, keď prichádzal na návštevu do starého obydlia.

Vtedy pred rokmi otec zašiel za malikom, teda vodcom ich klanu. Nie preto, žeby sa chcel postaviť na odpor mullovi, ale nie je od veci informovať náčelníka, opýtať sa ho na názor, získať si jeho súhlas. Keď malik prisvedčil, bolo rozhodnuté. Chlapec sa presťahuje dolu pod hory k strýkovi. Bude sa učiť a okrem toho aj pomáhať v obchode.

Mesto. Dnes sa Nabí pousmeje, keď si spomenie, aký rešpekt vtedy cítil, aký bol stratený, ako sa obával, že v tom huriavku ľudí navždy zmizne a nikdy sa nedostane k strýkovi. Pritom mesto, kam prišiel bývať a učiť sa, tvorila vlastne len jediná ulica, popri ktorej stáli domy, ktoré neboli veru oveľa krajšie ako tie u nich doma. Inak ale rozdiely boli obrovské. Predovšetkým v tom množstve ľudí a hluku. Ich dedina bývala navonok ako vymretá. Pracovali v horách alebo na poliach, nebol dôvod pobehovať medzi domami. V lete až v podvečer muži posedávali, bafali, potichu sa bavili. Ženu si vonku nevidel, jej miesto je predsa v dome. Ak sa aj ukázala, tak len v sprievode muža, rýchlo a ticho ako tieň prešla kam bolo potrebné a stratila sa.

V meste sú predné steny niektorých domov smerom na ulicu otvorené a tam sú obchody. V nich mnohokrát veci, ktoré Aslam doteraz nevidel a ani nevedel, že existujú. Také

rádio. Zapneš ho a môžeš počúvať slová alebo piesne z celého sveta. Stačí len krútiť kolieskom alebo posúvať páčku. Príjemné, ale či potrebné? Jemu stačilo počúvať otca a mullu, oni mu povedali všetko, čo treba. Množstvo mäsa na hákoch a pulloch. Kto to len dokáže zjesť, kto si môže dovoliť toľko potravy? Obrovské kopy jablák, banánov alebo datlí. Vozidlá naložené tovarom, mulice prehýbajúce sa pod nákladom. Každý akoby sa niekam ponáhlal, každý pokrikuje. Ale je to len zdanie, prvý pohľad. Sú aj obchodníci, ktorí iba lenivo vysedávajú, nevtierajú sa, pohrdavo pozorujú dav, je im jedno či si niekto kúpi ich koberec alebo nôž. Tí sa Aslamovi páčia, nezabudli, kto sú, teda Paštuni.

Všetky čudá však boli nič oproti tomu, keď prvý raz zazrel auto. Jeho dnešnými očami to bol len maličký nákladiak, ktorý držal pohromade azda silou vôle a možno aj vďaka nánosom špiny, ale pre deväťročného Paštuna z hôr? Reve to a dymí až hrôza, ale ako sa vlastne pohybuje? Nijaké kone ani voly predsa nevidí. Dielo káfirov, Alah ho určite nestvoril.

Strýkovi synovia sa Aslamovi vyškerajú, pokrikujú, že sa skotúlal z kopcov. Aspoň z času na čas prestaň vyvaľovať okále a zavri ústa, dovrávajú mu. Chytajú sa za bruchá, že sa bojí sám vyjsť na ulicu, radšej sedí doma a von sa vyberá len spolu so strýkom alebo s iným členom rodiny. Sú nižší a slabší ako nováčik, a ten by im s chuťou dal poriadnu príučku, bojí sa však, že strýko by ho potom poslal domov. Čo o tom, rád by sa vrátil, ale tá hanba. Ako by sa mohol pozrieť otcovi do očí? Nie, nesmie sklamať, musí vydržať. Nevyzná sa síce v meste, nevie sa v ňom pohybovať, ale i tak je aspoň taký dobrý ako ostatní, ba lepší ako mnohí iní, veď podľa výzoru nie všetci v meste patria ku ghlizajským a ešte k takému dobrému rodu ako je ten jeho.

V škole sa mu spočiatku nedarilo. Za miestnymi deťmi zaostával, mullovo vyučovanie malo od pravidelného vzdelávania veľmi ďaleko. Zaradili ho do druhej triedy, bol teda starší ako jeho spolužiaci. Najskôr sa musel zlepšiť v čítaní a písaní, ale popasovať sa mu prišlo aj s takým predmetom ako sú počty. Vynikal v telocviku. Nielen preto si málokto dovolil vysmievať sa mu. Zamračený pohľad jeho očí zvyčajne každého skrotil. Keď to nestačilo, došlo k súboju, z ktorého Aslam zväčša vychádzal ako víťaz. Ale bitky nevyhľadával, nestal sa ani členom niektorej z detských skupín, ktoré sa potulovali po bazári, sem-tam niečo uchmatli alebo sa ruvali, ktorá z nich získa príležitostnú prácu. On nekradne a nežobre. Prácu má, pomáha predsa v obchode strýkovi. Ten si nezahovorčivého, ale pracovitého a disciplinovaného chlapca obľúbil. Presvedčil jeho otca, aby ho nechal dokončiť základnú školu. Potom môže nastúpiť do mešity, kde z neho urobia mullu. Ale ktovie, čo do toho času bude a Alah môže rozhodnúť inak.

Aslam sa stal najvzdelanejším človekom v osade. Nikto z jej obyvateľov doteraz nechodil tak dlho do školy. Bol gramotnejší ako mulla, okrem toho mal podstatne úhládnejšie písmo, veď medzi predmety, ktoré sa učil, patrila aj krasopis. Znalosti získal v dejepise, zemepise a prírodopise, ba aj v daríjčine, druhom oficiálnom jazyku krajiny.

Že načo je Paštunovi z končiarov, ktorý žije medzi samými Paštunmi, jazyk Peržanov? Odpoveď na túto otázku prišla čoskoro. O ďalšom dejstve v Aslamovom živote určite rozhodol Alah, ale prsty v ňom mal aj už spomínaný malik.

Rodine sa druhý rok po sebe nedarilo. Úroda bola nezvykle nízka a počas poslednej zimy, ktorá bola ešte tuhšia ako inokedy, uhynulo veľa oviec. Hrozilo, že nebude z čoho splatiť príslušnú časť dlhu. Malik by pozhovel, ale naskytovalo sa iné riešenie. Kmeň, do ktorého patrila aj Nabiho rod, nemusel posielat' ľudí do armády. Základná vojenská služba bola síce podľa ústavy v štáte povinná, ale na základe dohody s vládou mali Paštuni výnimku. Keby aj neexistovala, kto by si dovoľil vyjsť k nim do hôr, na ich územie a násilím vziať mladíkov za vojakov? Prečo však raz za čas neurobiť ústretové gesto? Tentoraz nie obyčajným regrútom, ale vzdelaným mladíkom, ktorý môže nastúpiť rovno do vojenského učilišťa. Posilní Paštunov v armáde, v ktorej je priveľa Peržanov a vládne v nej jazyk darí.

A tak sa Aslam ako štrnásťročný ocitol v hlavnom meste krajiny, teda v Kábule. Malik odpísal rodine veľkú časť dlhu.

Said

V Kábule sa narodil a vtedy žil Said, Aslamov rovesník, ale inak obaja chlapci veľa spoločné nemali. Pravda, i Said je po predkoch Paštun, načo je náležite hrdý. Ale už jeho otec ovláda lepšie daríjčinu ako paščinu a sám Said hovorí týmto jazykom len lámane. Skrátka a dobre je mestský človek, pričom v osade, odkiaľ sa jeho rodina kedysi presťahovala do hlavného mesta, nikdy nebol.

Saidov otec Šér Izmail je vysokým úradníkom na jednom z kráľovských ministerstiev. Tým mnoho povedané nie je, v Kábule je úradov veľa a hodnostárov ešte podstatne viac. Tí dôležití majú svoju kanceláriu a pečiatku, pred menom dlhý názov funkcie. Do práce chodia oblečení po európsky, svoje ženy púšťajú samotné do ulíc, pričom niektoré z nich dokonca pracujú ako úradníčky alebo učiteľky.

Platy na centrálnych úradoch v krajine sú už tradične nízke. Predpokladá sa, že taký človek pochádza z bohatej rodiny a svoje pracovné miesto považuje za vec prestíže a službu